

супроводжується логічною радикальною перебудовою структурних комунікацій, яка переважно орієнтована на західні стандарти.

Очевидно, правомірно виходити з того, що психологічні аспекти ефективного використання практики товарних знаків передусім, пов'язані з символізацією компетентності і високого рівня технології виробника, гарантією високої якості, престижності, унікальності якості товарів, позитивних намірів виробника, його знання потреб і бажань споживача. При цьому важливе значення має зважена рекламна кампанія, яка повинна плануватись і здійснюватись в межах всієї стратегії інновації товарного знаку. Необхідно відзначити, що досить часто практика свідчить про можливий негативний вплив рекламної кампанії, яка має невиправдано агресивний характер, або ж заздалегідь неприйнятна в силу менталітету споживачів.

Соціологічні опитування і практика реалізації товарів засвідчили, що споживач у переважній більшості випадків позитивно реагує на підвищення цін на товари з популярною ТМ. Цей чинник став найвідчутнішим в період кризи 1998-1999 рр., що дає всі підстави розглядати позитивний бренд як важливий і часто безкоштовний економічний ресурс фірми. Загалом же, у разі ефективних дій зі створення і захисту товарного знаку частка відповідного чиннику в бюджеті репрезентативної фірми становить, за нашими даними, від 30 і навіть до 95 %. Необхідно наголосити, що традиційно представлені у літературі цифри грошових витрат на "розгортання" ТМ, є часто значно вищими, аніж на практиці.

В цілому можна узагальнити, що створення національних ТМ на ПРП стало своєрідною, але потужною реакцією на економічну експансію іноземних фірм з початку 90-х рр. не тільки в економічному, але й в соціально-психологічному плані. Уявлення про економічну сталість і розвиток України прямо пов'язується в психології населення з якісними показниками продукції вітчизняних виробників через відомі ТМ. Водночас емоційно виє гордість населення за продукцію своєї країни, яка відома у всьому світі. В економічному плані тенденція будівництва власного бренду перейшла у розряд виключно необхідних і актуальних чинників, який дозволяє реально залишитись або ж досягти лідируючих позицій на ринку. Виходячи із цього, вся складність економічної інтеграції ПРП до світової економіки мала позитивні наслідки, ставши своєрідним каталізатором становлення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Однак, вся філософія соціально-економічних трансформацій країн Східної Європи і України загалом ґрунтується саме на позиції необхідності інтеграції до західного суспільства. Мова йде скоріше про пошук гідного місця. На нашу думку, інтеграція та диференціація ринкового середовища ПРП стосовно світового ринку і надалі зумовлюватиметься взаємозалежною діалектикою протиріч і синтезу даних процесів.

Література

1. Тамбовцев В. Товарный знак как капитальный нематериальный актив// Вопросы экономики. – 1999, № 3. – С. 87-96.
2. Яновский А. Влияние на потребителей с помощью непрямої реклами// Маркетинг. – 1998, № 6. – С. 50-59.

3. Розанова Н. М., Андашева С. Б. Квизиконкурентные рынки – реальность российской экономики// Вестник Московского университета. Серия 6. – 1998, № 1. – С. 30-50.
4. Кашани К. Маркетинг изменяется, чтобы выжить?// Маркетинг. – 1998, № 1. – С. 76-81.
5. Филорин А. С. Что нам стоит бренд построить: Российские особенности продвижения торговой марки и управление ею// ЭКО. – 2000, № 5. – С. 169-181.
6. Абалонин С. Выводы для предпринимателя из теории о жизненном цикле товара// Маркетинг. – 1998, № 3. – С. 77-80.

УДК 330.101.541

Доц. М.І. Небава, канд. екон. наук – Луцький ДТУ

ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МАКРОЕКОНОМІКИ

Наводяться істотні хибі сучасної неокласичної і неокейнсіанської макроекономічної методології і її базового інструментарію. Пропонується введення наукового й освітнього напрямку "теорія національної макроекономіки".

Ключові слова: хибі неокласичної і неокейнсіанської макроекономічної методології, макроекономічна теорія, теорія національної макроекономіки, цілі національного розвитку.

Doc. N.I. Nebava – STU of Luc'k

Formation of the national macroeconomy theory

The article consists of essential drawbacks of the current neoclassic and neokeynsians macroeconomic methodology and its basic tools. Scientific and educational direction theory of national macroeconomics is proposed to be implemented.

Kew words: Drawbacks of neoclassic and neokeynsians macroeconomic methodology, macroeconomic theory, the theory of national macroeconomics and aims of national development.

Сучасні проблеми викладання макроекономічної теорії безсумнівно зумовлені кризовим станом економічної науки в цілому. Це викликано суб'єктивними причинами, насамперед відновленням узвичаєних ідеологічних конструкцій, що формують "соціальне замовлення" для наукової сфери. Але є й об'єктивна кризогенна сторона справи, що полягає в невідповідності наукової методології виконати своє основне завдання – адекватно і правдоподібно пояснювати процеси і явища, що виникають в економіці. Це повною мірою стосується до пануючого на Заході "неокласичного" напрямку економічної теорії – основи дисципліни "економік".

Головна іманентна методологічна вада останньої – гіпертрофована абстрактність. Мова йде про залучення великої кількості уможливлених допущень, про конфлікт між теорією і дійсністю, що виє в нездатності першої пояснити багато емпіричних фактів і явищ.

Характерним прикладом є "економік", що постійно спирається на постулати "ідеальних ринків" і "довершеної конкуренції". Поряд із цим канонічні підручники "економік" визначають предмет економічної науки з погляду, яким чином суспільство з обмеженими, дефіцитними ресурсами вирі-

шує що, як і для кого виробляти [1¹, ст. 19]. Водночас, постає питання, як у рамках несуперечливої логічної конструкції сполучити поняття "рідкість", "обмеженість", "альтернативність", "вибір", по-перше, із критеріями існування ідеальних конкурентних ринків, по-друге, – із постійними чинниками змінами, що не дозволяють через – це досить точно вишиковувати виробничі і споживчі функції.

Сама "неокласична" теорія визнає, що її методологія недостатня для виявлення закономірностей у таких сферах, як суспільний вибір, виробництво і розподіл суспільних благ, асиметрична інформація, зовнішні ефекти, монополізація ринків тощо.

Даний факт істотно впливає на підготовку економістів-менеджерів. Очевидні спрощення і неадекватність, перенасиченість наукових і навчальних видань абстрактними схемами, починаючи з двохпродуктової кривої виробничих можливостей і закінчуючи простими моделями міжнародної торгівлі, суперечливість і неконкретність висновків і рекомендацій – усе – це змушує управлінців-практиків ставитися до теорії з відвертою зневагою.

Друга методологічна хиба – позаісторизм. Творці й адепти "неокласичної" теорії вважають, що відкриті нею закономірності справедливі для всіх країн і за всіх часів: економічні моделі, що обґрунтовуються теоретиками, визнаються універсальними (хоча іноді вказується на розбіжності в системах зовнішніх обмежень і екзогенних змінних). Полемічна реакція на цю "методологему" відома – визнання різними школами відносного характеру економічних закономірностей, залежних від місця, часу й умов прояву, а також визнання того факту, що сама економічна наука – продукт історичного розвитку. Іноді доведений до абсурду універсалізм теорії не рідко призводить до помилкових висновків і обманливих практичних рекомендацій. Особливо наочно це продемонстровано на прикладі застосування ліберальних моделей реформування української економіки: впровадження методів трансформацій, рекомендованих західними фахівцями, що спираються на "універсальні закономірності". Чи можна з урахуванням цього досвіду продовжувати беззастережно включати в економічні дисципліни, скажімо, положення про те, що приватна власність – найефективніша власність, про те, що заощадження в суспільстві дорівнюють інвестиціям (і через механізми фондового ринку повертаються в реальний сектор), або про те, що результатом монетарних рестрикцій і боротьби з дефіцитом бюджету є приборкання інфляції (а не різкий спад виробництва)?

Третя вразлива позиція пов'язана з аксіоматизацією тези про атомістичність економіки. "Неокласична" теорія побудована на припущенні про взаємодію індивідуальних ринкових агентів, що мають автономну мотивацію й автономні ресурси для її реалізації. Дана мотивація егоїстична і базується на абсолютно індивідуалістичному принципі раціональності (скажімо, для фірми раціональна поведінка полягає в максимізації прибутку, для споживача

– у максимізації корисності тощо). Суспільний інтерес у такій конструкції формується виключно як рівнодіюча – результат взаємодії інтересів множини агентів, а тому є похідним. Неважко помітити механістичність, умовність і неадекватність такого підходу. Саме внаслідок подібного "розщеплення" методологічної бази мікроекономіка не може, спираючись на власні постулати, пояснити процеси, пов'язані з функціонуванням суспільного сектору і феноменом "суспільного вибору", досягненням Парето-ефективних станів, подоланням монополістичних тенденцій у народному господарстві. З іншого боку, макроекономіка у своїй "неокласичній" версії не розглядає такі поняття, як "галузь матеріального виробництва", "структура матеріального виробництва", "відтворення суспільного продукту", не розкриває закономірності і не пояснює особливості загальнонаціонального і територіального розвитку, не займається найважливішими питаннями генезису економічних систем і економічних інститутів, перспектив розвитку економіки.

Варто зауважити, що припущення про індивідуальну утилітарну раціональність як основного рушія й авторегулятора економіки найчастіше призводить до протиріч навіть у самих конструкціях "економікс" [2, ст. 69]. Це виявляється, наприклад, у тому, що теорія ідеальних ринків і досконалої конкуренції зневажливо ставиться до окремим ринкових агентів, визнаючи їхній вплив на ринки незначним; деградація або навіть знищення частини агентів у результаті конкуренції визнається не тільки нормальною, але й необхідною умовою розвитку. Інший приклад стосується пояснення походження багатства, цінності і ціни. Теорія рівноваги визначає ринкову ціну як результат взаємодії ринкових сил – попиту і пропозиції. Пропозиція задається витратами виробництва, а попит визначається вибором споживача, у якому корисність для споживача вимірюється його бюджетними можливостями, що залежать таки від рівня цін. В наявності тавтологія: ринкова ціна блага визначається сумою індивідуальних споживчих виборів, а кожний із них є результатом рішення оптимізаційної задачі, де бюджетні обмеження задаються усе тією ж ринковою ціною благ. Подібні протиріччя потрапляють не тільки в наукові публікації, але й у підручники.

Ще один негатив пов'язаний із заформалізованістю макроекономічної теорії. Знайомлення з підручниками макроекономіки і мікроекономіки формує стійке враження, що ми маємо справу не стільки з навчальними дисциплінами як такими, а із сукупністю економічних моделей, часом не пов'язаних між собою і не інтегрованих у логічно вивірену дидактичну цілісну систему. Мова йде про "моделювання", тобто опис реального життя за допомогою конструювання і наступного аналізу умоглядних об'єктів, що мають досить суб'єктивну подібність із реальним життям. Тут один із яскравих проявів кризи методології – нездатність теоретиків уловити не тільки фундаментальні, але й будь-які позамодельні закономірності.

Отже, проблема викладання макроекономічної теорії полягає в тому, що внаслідок методолого-теоретичних і методичних вад її "неокласичної" версії вона практично не дає тих знань, що необхідні майбутньому фахівцю. З огляду на це, уможливлується як часткове вирішення даної проблеми вве-

¹ Приблизно з подібних позицій дається визначення в Маршалла А., Кейнса Д., Робінсона Д., Самуельсона П., Хейне П. та ін. Поряд з цим більшість сучасних вітчизняних економістів визнають економічну теорію універсальною наукою про проблеми вибору ресурсів і економічну поведінку людини.

дення наукової і навчальної дисципліни "теорія національної макроекономіки" з визначенням відповідної предметної області [4, ст. 143-144]. На нашу думку, "теорія національної макроекономіки" повинна вивчати механізм функціонування економічних систем, існуючих у рамках державних утворень [3, ст. 68].

При державницькій інтепретації терміну "теорія національної макроекономіки" у сферу наукового аналізу вводяться всі економічні суб'єкти, що функціонують у будь-яких формах власності, і відносини, що складаються на різних рівнях, у різноманітних галузях і регіонах. У запропонованому розумінні "теорія національної макроекономіки" покликана вивчати конкретно-історичний стан і розвиток економіки окремо взятої країни із позиції не стільки загальних, скільки особливих і специфічних закономірностей (або ж у плані форм прояву загальних закономірностей у конкретно-історичних обставинах). Національна економіка це господарство країни, його склад, структура, взаємозв'язки окремих елементів. При такому підході господарський лад трактується як засіб упорядкування, організації і самоорганізації господарського життя будь-якої держави. Він, цей устрій, виступає у вигляді субординованої сукупності суспільних форм виробництва, що виникає в конкретному соціально-економічному середовищі. Цілком зрозуміло, що стосовно нашої країни мова може і повинна йти про створення макроекономічної теорії, що розкриває особливості економічного устрою України, закономірності його сталого розвитку.

Формування синтетичної науки та реалізація її переваг дозволить, на нашу думку, перебороти наведені вище протиріччя, концептуальні пастки й інші хиби, пов'язані з маржиналістською методологією. Обмеженість арсеналу останньої переважанням індуктивно-аналітичного інструментарію повинна бути переборена застосуванням узагальнюючих методів наукового дослідження. У рамках "теорії національної макроекономіки" можливо і потрібно органічно поєднати очевидні досягнення методологічних розробок марксистської політекономії, історичної школи економіки, інституціоналізму, соціальної економіки, еволюційної економіки й інших не маржиналістських шкіл і напрямків економічної теорії з доказовим потенціалом формалізованої аналітики. Пора зрозуміти, що принципи історичності і системності аналізу працюють на основне завдання науки (виявлення стійких зв'язків між процесами і явищами) не гірше, ніж суворі математичні докази.

Про потенціал нового наукового напрямку свідчить і ще одна обставина. У рамках напрямку "теорія національної макроекономіки" з'являється можливість націлити теоретичні і методичні творчі зусилля вчених і викладацького корпусу безпосередньо на забезпечення економічних інтересів України, на підготовку фахівців із системно-державницьким поглядом на економіку країни. У зв'язку з цим можна пропонувати за необхідне ввести в науковий обіг і в навчальний процес поняття "національний інтерес України", "цілі і перспективи національного розвитку", "національна макроекономіка" тощо. З урахуванням вищевикладеного тематична структура дисциплі-

ни "теорія національної макроекономіки" повинна бути викладена на базі фактології і статистики соціально-економічної системи України.

Література

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы, политика. 11-е изд.: В 2 т.: Пер. с англ. Т1. – М.: Республика 1992. – 400 с.
2. Хубиев К. "Экономикс" о методолого-теоретическом образовании и возможности синтеза с политэкономической традицией// Российский экономический журнал. – 1999, № 7. – С. 68-79
3. Радомисельський М.І., Небава М.І. Трактатування предмету економічної теорії як методологічної основи аналізу економічної системи// Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі ХХІ століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-2 березня 2000 р./ Відп. В.Д. Базилевич. – К.: 2000. – 162 с.
4. Небава М.І. Методологічні основи формування теорії національної макроекономіки. Проблеми підручника для вищої школи. Збірник матеріалів науково-методичної конференції, м. Вінниця, 29-30 травня 2001. В 2-х томах. Том 1. – Вінниця: "Універсум-Вінниця", 2001. – 225 с.

УДК 339.5.01

Аснір. О.Ф. Лука⁵ – НАУ, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичний базис вимірювання порівняльних переваг галузі та рівня її реального захисту як базових вимірників її міжнародної конкурентоспроможності.

Ключові слова: порівняльні переваги, номінальний рівень захисту, реальний рівень захисту, коефіцієнт витрат внутрішніх ресурсів, міжнародна конкурентоспроможність.

Doctorate O.F. Luka – NAU, Kyiv

Theoretical framework of measuring comparative advantage of Ukrainian economy

The article deals with theoretical basis of measuring comparative advantage and effective protection as the main measures of international competitiveness.

Key words: comparative advantage, nominal rate of protection, effective rate of protection, Domestic Resource Cost, international competitiveness.

Подальша інтеграція економіки України у світове господарство залежить від того, чи зможе наша держава використати наявні конкурентні переваги з тим, щоб знайти свою нішу на зарубіжних ринках. Важливим завданням зовнішньоторговельної політики держави є розвиток національного експорту та підвищення його конкурентоспроможності. Основним показником конкурентоспроможності товарів певної галузі на світовому ринку є рівень ефективності використання всіх економічних ресурсів і, насамперед, – праці. Тільки за такої умови розширення експорту спроможна країна підвищувати життєвий рівень її населення.

⁵ кафедра економічної теорії та аграрної політики